

Γιατί οι δημοκρατικοί λαοί δείχνουν έρωτα φλογερότερο και διαρκέστερο για την ισότητα παρά για την ελευθερία.

Το πρώτο και ζωηρότερο από τα πάθη που γεννά η ισότητα συνθηκών, δε χρειάζεται να το πω, είναι ο έρωτας της ίδιας αυτής ισότητας. Δεν είναι προς απορίαν λοιπόν που μιλώ γι' αυτόν πριν από καθετί άλλο.

Όλοι έχουν παρατηρήσει ότι, στον καιρό μας, και ιδιαίτερα στη Γαλλία, το πάθος αυτό για ισότητα έπαιρνε καθημερινά όλο και μεγαλύτερη θέση στην ανθρώπινη καρδιά. Ένα σωρό φορές έχει ειπωθεί ότι οι σύγχρονοί μας είχαν πολύ πιο φλογερό και πολύ πιο σταθερό έρωτα για την ισότητα παρά για την ελευθερία, δε νομίζω όμως ότι έχει γίνει επαρκής διεπίδυση ως τις αιτίες του γεγονότος αυτού. Θα το προσπαθήσω εγώ.

Μπορούμε να φαντασθούμε ένα ακραίο σημείο όπου η ελευθερία και η ισότητα αγγίζονται και συγχέονται.

Υποθέτω ότι όλοι οι πολίτες συνδράμουν στη διακυβέρνηση και ότι ο καθένας τους έχει ίσο δικαίωμα να συνδράμει σ' αυτήν.

Καθώς κανείς ποτέ δε θα διαφέρει από τους ομοίους του, κανείς δε θα μπορέσει να ασκήσει τυραννική εξουσία: οι άνθρωποι θα είναι ολότελα ελεύθεροι, γιατί όλοι τους θα είναι εντελώς ίσοι και όλοι τους θα είναι εντελώς ίσοι γιατί θα είναι ολότελα ελεύθεροι. Προς αυτό το ιδεώδες τείνουν οι δημοκρατικοί λαοί.

Ιδού η πληρέστερη μορφή που μπορεί να πάρει η ισότητα επί της γης: υπάρχουν όμως και πλήθος άλλες που, χωρίς να είναι εξίσου τέλειες, είναι μολταταύτα εξίσου προσφιλείς στους λαούς αυτούς.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ ΤΕΤΡΑΔΙΩΝ

Το κείμενο αυτό που μας παραχωρήθηκε από τις εκδόσεις «Στοχαστής» είναι προδημοσίευση ενός κεφαλαίου από το μνημειώδες έργο του Αλέξη ντε Τοκβίλ Η Δημοκρατία στην Αμερική, που πρόκειται να κυκλοφορήσει σύντομα, από τον «Στοχαστή» σε μετάφραση Μπάμπη Λυκούδη.

Η ισότητα μπορεί να εγκαθιδρυθεί στην κοινωνία των ιδιωτών, καθόλου όμως στον πολιτικό κόσμο. Μπορεί να έχουν οι άνθρωποι το δικαίωμα να επιδίδονται στις ίδιες απολαύσεις, να εισέρχονται στα ίδια επαγγέλματα, να συχνάζουν στους ίδιους χώρους· κοντολογίς, να ζουν με τον ίδιο τρόπο και να επιδιώκουν τον πλούτο με τα ίδια μέσα, χωρίς να λαβαίνουν όλοι μέρος στη διακυβέρνηση.

Κάτι σαν ισότητα μπορεί να καθιερωθεί και στον πολιτικό ακόμη κόσμο, αν και πολιτική ελευθερία μπορεί να μην υπάρχει καθόλου εκεί. Είσαι ίσος με όλους τους ομοίους σου, πλην ενός, που είναι, αδιακρίτως, κύριος όλων, και που παίρνει με ίσο τρόπο, μεταξύ όλων, τα όργανα της εξουσίας του.

Θα ήταν εύκολο να κάνουμε και διάφορες άλλες υποθέσεις σύμφωνα με τις οποίες μια εξόχως ευρεία ισότητα θα μπορούσε με άνεση να συνδυασθεί με λιγότερο ή περισσότερο ελεύθερους θεσμούς ή ακόμη και με θεσμούς που δε θα ήταν καθόλου ελεύθεροι.

Αν και οι άνθρωποι δεν μπορούν να γίνουν απολύτως ίσοι χωρίς να είναι πλήρως ελεύθεροι και κατά συνέπειαν η ισότητα, στην πιο ακραία της βαθμίδα, συγχέεται με την ελευθερία, δικαιούμαστε ωστόσο να διακρίνουμε τη μια από την άλλη.

Η αρέσκεια που έχουν οι άνθρωποι προς την ελευθερία και κείνη που αισθάνονται για την ισότητα είναι, πράγματι, δυο ξέχωρα πράγματα και δε φοβάμαι να προσθέσω ότι, στους δημοκρατικούς λαούς είναι δυο πράγματα άνισα.

Αν θελήσουμε να δώσουμε προσοχή σ' αυτά, θα δούμε ότι σε κάθε αιώνα συναντούμε ένα ιδιάζον και κυρίαρχο γεγονός στο οποίο συναρτώνται όλα τα άλλα· το γεγονός γεννά σχεδόν πάντοτε μια μητρική σκέψη ή ένα κυριαρχικό πάθος που καταλήγει τελικά να έλξει προς το μέρος του και να συμπαρασύρει στην πορεία του όλα τα αισθήματα και όλες τις ιδέες. Είναι σαν το μεγάλο ποταμό προς τον οποίο μοιάζουν να συρρέουν όλοι οι περιρρέοντες ρύακες.

Η ελευθερία εκδηλώθηκε στον άνθρωπο σε διαφορετικούς καιρούς και υπό διαφορετικές μορφές· δε συναρτήθηκε ποτέ αποκλειστικά με μια κοινωνική τάξη πραγμάτων και τη συναντούμε αλλού εκτός των δημοκρατιών. Δεν μπορεί λοιπόν να διαμορφώσει το διακριτικό γνώρισμα των δημοκρατικών καιρών.

Το ιδιαίτερο και κυριαρχικό γεγονός που συνιστά την ειδοποιό διαφορά των καιρών αυτών, είναι η ισότητα των συνθηκών· το κύριο πάθος που κινεί τους ανθρώπους στους καιρούς αυτούς είναι η αγάπη για την ισότητα αυτή.

Μην αναζητήσετε καθόλου ποιο ιδιάζον θέλγητρο βρίσκουν οι άνθρωποι των δημοκρατικών καιρών στο να ζουν ίσοι ούτε τους ιδιάζοντες λόγους που δυνατόν να έχουν στην τόσο πεισματική τους προσήλωσή πιο πολύ στην ισότητα παρά στα άλλα αγαθά που τους παρουσιάζει η κοινωνία: η ισότητα αποτελεί το διακριτικό χαρακτηριστικό της εποχής στην οποία ζουν· αυτό και μόνο αρκεί για να εξηγήσει το ότι την προτιμούν από όλα τα υπόλοιπα.

Ανεξαρτήτως όμως του λόγου αυτού, υπάρχουν και πλείστοι άλλοι που, σε όλους τους καιρούς, θα άγουν συνήθως τους ανθρώπους στην προτίμηση της ισότητας έναντι της ελευθερίας.

Αν ένας λαός καταφέρει να καταστρέψει ή έστω και να μειώσει ο ίδιος στους κόλπους του την ισότητα που βασιλεύει εκεί, αυτό δεν μπορεί να το πετύχει παρά ύστερα από μακρόχρονες και επίπονες προσπάθειες. Θα χρειαστεί να τροποποιήσει

την κοινωνική του κατάσταση, να καταργήσει τους νόμους του, να ανακαινίσει τις ιδέες του, να αλλάξει τις συνήθειές του, να αλλοιώσει τα ήθη του. Για να χάσει όμως την πολιτική ελευθερία, του αρκεί να μην τη συγκρατήσει, οπότε αυτή διαφεύγει.

Οι άνθρωποι λοιπόν δεν πρόσκεινται στην ισότητα μόνο επειδή τους είναι αγαπητή· προσηλώνονται σ' αυτήν και επειδή πιστεύουν ότι θα διαρκέσει για πάντα.

Το ότι η πολιτική ελευθερία μπορεί, στις υπερβασίες της, να διακυβεύσει την ηρεμία, την κληρονομιά και τη ζωή των ιδιωτών, αυτό δεν υπάρχουν τόσο μικρόνοες και ελαφρόμυαλοι άνθρωποι που να μην το αντιλαμβάνονται. Αντιθέτως, μόνο οι προσεκτικοί και διορατικοί άνθρωποι διακρίνουν τους κινδύνους με τους οποίους μας απειλεί η ισότητα και συνήθως αποφεύγουν να τους επιστημάνουν. Γνωρίζουν ότι οι αθλιότητες που φοβούνται είναι απομακρυσμένες και εφησυχάζουν θεωρώντας ότι αυτές θα αγγίξουν τις επερχόμενες γενεές, για τις οποίες η παρούσα γενιά δεν ανησυχεί καθόλου. Τα κακά που φέρνει η ελευθερία είναι συχνά άμεσα· είναι για όλους ορατά και όλοι, λίγο-πολύ, τα αισθάνονται. Τα κακά που μπορεί να επιφέρει η άκρα ισότητα εκδηλώνονται σιγά-σιγά· εισχωρούν σταδιακά στο κοινωνικό σώμα· τα βλέπει κανείς από καιρό σε καιρό, και, την ώρα που γίνονται πιο έντονα, η συνήθεια μας έχει πια κάνει να μην τα νιώθουμε.

Τα αγαθά που επιδαψιλεύει η ελευθερία φαίνονται μόνο μακροπρόθεσμα, και είναι πάντοτε εύκολο να παραγνωρισθεί η αιτία που τα γέννησε.

Τα πλεονεκτήματα της ισότητας γίνονται αμέσως κιόλας αισθητά και καθημερινά φαίνονται να εκρέουν από την πηγή τους.

Η πολιτική ελευθερία δίνει, από καιρό σε καιρό, σε έναν ορισμένο αριθμό πολιτών υψιπετείς απολαύσεις.

Η ισότητα επιδαψιλεύει καθημερινά πλήθος μικροαπολαύσεων σε κάθε άνθρωπο. Τα θέλητρα της ισότητας γίνονται κάθε στιγμή αισθητά και είναι στη διάθεση όλων· ευαισθητοποιούνται σ' αυτά ακόμη και οι πιο ευγενικές καρδιές, κι όσο για τις πιο άξεστες ψυχές οι ηδονές της ισότητας είναι τεράστιες. Το πάθος λοιπόν που γεννά η ισότητα είναι ταυτόχρονα έντονο και γενικό.

Οι άνθρωποι δεν μπορούν να χαρούν την πολιτική ελευθερία χωρίς να την εξαγοράσουν με μερικές θυσίες και μόνο ύστερα από μεγάλες προσπάθειες την κατακτούν. Οι ηδονές όμως που παρέχει η ισότητα προσφέρονται από μόνες τους. Μοιάζει να τις δίνει και το παραμικρό από τα επεισόδια του ιδιωτικού βίου και, για να τις γευτεί κανείς, αρκεί απλώς να ζει.

Οι δημοκρατικοί λαοί αγαπούν την ισότητα σε όλους τους καιρούς, υπάρχουν όμως ορισμένες εποχές όπου ωθούν ως το παραλήρημα το πάθος που αισθάνονται γι' αυτήν. Αυτό συμβαίνει την ώρα όπου η παλαιά κοινωνική ιεραρχία, επί μακρό χρονικό διάστημα απειλούμενη, τελικά καταρρέει, έπειτα από μια ύστατη εσωτερική πάλη, και όπου τελικά ανατρέπονται οι φραγμοί που χώριζαν τους πολίτες. Οι άνθρωποι ορμούν τότε καταπάνω στην ισότητα σαν σε κατάκτηση και γαντζώνονται σ' αυτήν σαν σε ένα πολύτιμο αγαθό που θέλουν να τους το αρπάξουν. Το πάθος της ισότητας διεισδύει από παντού στην ανθρώπινη καρδιά, απλώνεται μέσα της, τη γεμίζει ολόκληρη. Μην πείτε ποτέ στους ανθρώπους ότι παραδιδόμενοι έτσι τυφλά σ' ένα αποκλειστικό πάθος διακυβεύουν τα προσφιλέστερα συμφέροντά τους· είναι κουφοί. Μην τους δείξετε την ελευθερία που ξεγλιστρά από τα χέρια τους ενώ αυτοί

κοιτάζουν αλλού· είναι τυφλοί ή μάλλον απ' όλο το σύμπαν ένα μόνο αγαθό βλέπουν άξιο να το ορέγονται.

Ό,τι προηγήθηκε ισχύει για όλα τα δημοκρατικά έθνη. Ό,τι ακολουθεί αφορά μόνον εμάς.

Στα περισσότερα από τα σύγχρονα έθνη, και ιδιαίτερα σε όλους τους λαούς της ευρωπαϊκής ηπείρου, η γεύση και η ιδέα της ελευθερίας άρχισαν να εμφανίζονται και να αναπτύσσονται την ώρα όπου οι συνθήκες άρχισαν να εξισώνονται και ως συνέπεια μάλιστα της ισότητας αυτής. Εκείνοι που περισσότερο εργάσθηκαν για την ισοπέδωση των κοινωνικών διαφορών μεταξύ των υπηκόων τους ήσαν οι απόλυτοι μονάρχες. Στους λαούς αυτούς, η ισότητα προηγήθηκε της ελευθερίας· η ισότητα ήταν λοιπόν πράγμα παλαιό, όταν η ελευθερία δεν ήταν παρά κάτι καινούριο· η πρώτη είχε ήδη διαπλάσει απόψεις, συνήθειες, νόμους που της προσιδίαζαν, ενώ η άλλη εμφανιζόταν μόνη, και για πρώτη φορά, στο φως της ημέρας. Έτσι, η δεύτερη δεν υπήρχε ακόμη παρά στις ιδέες και στα γούστα, όταν η πρώτη είχε ήδη εισχωρήσει στις συνήθειες, είχε κυριαρχήσει στα ήθη, και είχε δώσει μια ιδιάζουσα όψη και στις παραμικρές πράξεις του βίου. Είναι λοιπόν προς έκπληξη που οι άνθρωποι των ημερών μας προτιμούν τη μία από την άλλη;

Πιστεύω ότι οι δημοκρατικοί λαοί έχουν μια φυσική ροπή προς την ελευθερία· αφημένοι στους εαυτούς τους, την αναζητούν, την αγαπούν και με οδύνη βλέπουν να τους την παίρνουν. Για την ισότητα όμως έχουν πάθος φλογερό, ακόρεστο, αιώνιο, ακατανίκητο· θέλουν την ισότητα μέσα στην ελευθερία και, αν δεν το μπορούν αυτό, τη θέλουν έστω και με δουλεία. Θα ανεχθούν τη φτώχεια, την υποδούλωση, τη βαρβαρότητα, όχι όμως την αριστοκρατία.

Αυτό ισχύει για όλους τους καιρούς, προπάντων όμως για το δικό μας. Όλοι οι άνθρωποι και όλες οι εξουσίες που θα θελήσουν να αντιπαλέψουν την ασυγκράτητη αυτή δύναμη θα ανατραπούν και θα καταστραφούν απ' αυτήν. Στις ημέρες μας, η ελευθερία δεν μπορεί να εδραιωθεί χωρίς τη στήριξή της και ο ίδιος ο δεσποτισμός δεν μπορεί να βασιλεύσει χωρίς αυτήν.

Μετάφραση: Μπάμπης Λυκούδης